

**ІНСТИТУТ ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор
ІГН НАН України
академік НАН України,

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Філософія науки та культури»**

Третій освітньо-науковий рівень
вищої освіти – доктор філософії

Спеціальність 103 «Науки про Землю»

КИЇВ – 2020

Розробник: д. філос. н., професор, директор ЦГО НАН України		В.А. Рижко
Викладачі:		
канд. філос. Н., доцент, доцент. ЦГО НАН України		С.В. Вільчинська
		В.І. Літус
канд. філос. Н., доцент, с.н.с. ЦГО НАН України		А.І. Трубенко

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні Вченої ради ЦГО НАН України (протокол від 29.10.2019 р., № 7).

1. Загальні відомості

Найменування показників	Характеристика дисципліни за денною формою навчання
Вид дисципліни	навчальна
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	6/180
Курс	1
Семестр	2
Кількість змістових модулів з розподілом:	4
Обсяг кредитів	6
Обсяг годин, в тому числі:	180
Лекції	51
Семінарські заняття	64
Самостійна робота	65
Форма підсумкового контролю	іспит

2. Мета, завдання та очікувані результати навчальної дисципліни

Робоча навчальна програма з курсу ННД.03 «Філософія науки та культури» є нормативним документом, який розроблено на основі освітньо-наукової програми (затверджена Вченою радою Інституту математики НАН України, протокол № 7 від «10» травня 2016 року) підготовки здобувачів третього рівня відповідно до навчального плану спеціальностей 111 «Математика» та 113 «Прикладна математика».

Мета курсу: Лекційний курс супроводжується індивідуальними практичними завданнями, які аспіранти виконують під час самостійної роботи над лекціями.

Вимоги до знань та вмінь.

Знати:

1) існуючі концепції взаємозв'язку філософії і науки, історію розвитку та формування наукових картин світу; критично-креативні дискусії з питань впливу філософії на науку, а також науки на філософію;

2) особливості теорії пізнання, взаємозв'язок міфологічних, релігійних, мистецьких поглядів в пізнавальному процесі, формуванні креативного мислення вченого, основні дискусії з цього приводу;

- 3) теоретичні тлумачення соціальних процесів, їх вплив на розвиток науки та концепції зворотнього впливу науки, техніки на соціальні процеси;
- 4) основні концепції методології та етики науки;
- 5) основні категорії філософії науки, типологічні характеристики основних концепцій, що описують розвиток наукового знання;
- 6) основні підходи до побудови логічно несуперечливих і обґрунтованих наукових концепцій;
- 7) співвідношення раціонального та ірраціонального, логіки та інтуїції, відкриття і обґрунтування в науковому пізнанні;

Вміти:

- 1) застосовувати в своїй науково-дослідницькій діяльності теорії філософського світогляду: еволюційну та революційну, синергетичну, поліваріантну, плюралістичну, толерантність тощо;
- 2) використовувати знання сучасної і традиційної логіки, методи і методології розв'язання проблем конкретних тем дослідницької роботи, критично оцінювати існуючі наукові здобутки;
- 3) здійснювати свою наукову діяльність, дотримуючись наукової професійної етики, громадянську позицію, сприяти дотриманню професійної етики науковим загалом;
- 4) викласти в формі реферату філософські питання напрямку дисертаційного дослідження;
- 5) критично оцінювати явища і факти псевдонаукових і паранаукових досліджень.

Завдання навчальної дисципліни ННД.03 «Філософія науки та культури» полягає у формуванні та набуття **наступних компетентностей**:

Загальні компетентності: 31–33, 36–310, 317–318 (відповідно до переліку загальних компетентностей ОП).

Фахові компетентності: відповідно до переліку фахових компетентностей ОП не передбачено.

Програмні результати навчання ПРН1–ПРН2, ПРН7–ПРН9, ПРН11, ПРН22–ПРН25, ПРН27–ПРН28, ПРН30–ПРН34 (відповідно до переліку програмних результатів навчання ОП).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Філософія і наукове пізнання: проблеми, еволюція.

Теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самост. робота
Тема 1.	Людина, світ, культура, наука, філософія	3	4	4
Тема 2.	Історія філософії і засади формування мислення вченого: давній схід, античність, доба європейського середньовіччя	6	4	4
Тема 3.	Класична філософія і класична наука	3	4	4
Тема 4.	Некласична філософія і некласична наука	3	4	4
Тема 5.	Школи і тематичні напрямки в філософії XX – XXI ст. і постнекласична наука	3	4	4
Тема 6.	Основні етапи розвитку філософії в Україні: наука і національна культура	3	4	4

Змістовний модуль 2. Онтологія, гносеологія, феноменологія – світоглядно – методологічна основа наукового пізнання.

Теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самост. робота
Тема 7.	Онтологія	3	4	4
Тема 8.	Культурно-екзистенційні виміри гносеології	3	4	4
Тема 9.	Феноменологія	3	4	4

Змістовний Модуль 3. Філософія і історія культури.

Теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самост. робота
Тема 10.	Філософія історії і світорозуміння.	3	4	4
Тема 11.	Соціальна філософія	3	4	5
Тема 12.	Філософія культури	3	4	4

Змістовний Модуль 4. Філософія науки і практика науково – дослідної діяльності.

Теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самост. робота
Тема 13.	Методологія і методи природничих і технічних, соціогуманітарних наук	3	4	4
Тема 14.	Праксеологія науки.	3	4	4
Тема 15.	Етика науки	3	4	4
Тема 16.	Вчений в глобалізованому світі.	3	4	4
Всього годин:				180

4. Структура навчальної дисципліни

Лекції

Тема 1. Людина, світ, культура, наука, філософія.

Тема 2. Філософія як школа мислення. Історико-філософські засади формування мислення вченого.

Тема 3. Основні етапи розвитку філософії в Україні: наука, культура.

Тема 4. Онтологія, гносеологія, феноменологія.

Тема 5. Культурно-екзистенційні виміри гносеології.

Тема 6. Методологія наукового пізнання.

Тема 7. Філософія історії і світорозуміння.

Семінари

Практичне закріплення лекційного матеріалу та наукові доповіді аспірантів пов'язані з темами лекцій.

До теми 1. Людина, світ, культура, наука, філософія.

1. Відношення «людина-світ» як філософсько-світоглядна проблема. Поняття світогляду, його структура і функції.
2. Передумови виникнення філософського знання. Міфологія як тип світогляду. Особливості релігійного світогляду. Релігія, наука, культура.
3. Філософія і наука. Філософія: єдність знання і мудрості.
4. Філософія в системі духовної культури людства.

До теми 2. Філософія як школа мислення. Історико-філософські засади формування мислення вченого.

1. Передумови виникнення філософії в Стародавній Індії. Релігійно-філософські вчення: брахманізм, буддизм, індуїзм.
2. Зародження філософії у Стародавньому Китаї. Конфуцій про людину та її виховання. Даосизм про начала буття і ідеал мудреця.
3. Передумови виникнення античної філософії, її своєрідність і становлення.
4. Філософія Середньовіччя. Теоцентризм: Тертулліан, А. Аврелій. Вчення Фоми Аквінського про співвідношення віри і розуму, про подвійність істини. Номіналізм і реалізм.
5. Філософія епохи Відродження і Нового часу. Реформація як соціально-культурне явище. Вчення Ф. Бекона та Р. Декарта про метод. Просвітницькі погляди Вольтера, Руссо, Гете.
6. Класична німецька філософія. Філософія І. Канта, Г. Гегеля, Фейербаха: проблеми пізнання, методу і моралі.

7. Марксистська філософія: соціально-економічні і філософські засади. Проблема відчуження і гуманізму. Історична доля філософії марксизму.

До теми 3. Основні етапи розвитку філософії в Україні: наука, культура.

1. Філософська думка в Україні. Філософські ідеї в культурі Київської Русі XI - XIII ст. Філософські погляди Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Костомарова.
2. Соціально-філософські погляди І. Франка, Л. Українки, М. Драгоманова.
3. Українська соціально-філософська і наукова думка (філософські ідеї В. Вернадського, М. Грушевського, Д. Чижевського, М. Амосова, О. Богомолець, Є. Патона, В. Глушкова та ін..)
4. Етико-онтологічна проблематика в українській та російській релігійній філософії (П. Юркевич, М. Гоголь, Ф. Достоевський, В. Соловйов, С. Франк).
5. Актуальні проблеми української філософії: Київська світоглядно-філософська школа (аналіз творчих здобутків П.В. Копніна, В.І. Шинкарука, М.О. Парнюка, С.Б. Кримського, І.В. Бойченка, І.В. Бичка, М.В. Поповича, Є.М. Андроса та ін..)

До теми 4. Онтологія, гносеологія, феноменологія.

1. Діяльність як універсальний спосіб людського буття і освоєння світу. Структура діяльності. Потреба і інтерес, ціль і цінність в структурі діяльності. Діалектика мети і засобів.
2. Форми освоєння світу людиною: духовно-практична, предметно-практична і духовно-теоретична діяльність.
3. Свідомість як соціокультурний феномен. Концепції свідомості в історії філософії і в сучасній філософії. Свідомість і мова. Самосвідомість, підсвідомість, надсвідомість.
4. Діяльність і життєвий шлях людини. Філософія екзистенціалізму: проблема свободи, сутності і існування.

До теми 5. Культурно-екзистенційні виміри гносеології.

1. Умови і можливості людського пізнання. Способи та форми взаємодії суб'єкта та об'єкта у пізнанні.
2. Методи, форми, рівні пізнання. Методологічна свідомість (В.Лекторський, В.Швирьов, М.Мамардашвілі). Чуттєве і раціональне. Відчуття, уявлення, поняття. Поняття досвіду і поняття досліду. Інтуїція та раціональне мислення. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Логіка відкриття та логіка обґрунтування знання.
3. Логіко-поняттєвий апарат пізнання. Мова наукового пізнання. Логічні прийоми (індукція, дедукція, аналіз, синтез, порівняння), поняття, судження, умовиводи та категорії пізнання. Поняття теорії (С.Кримський). Ідея пізнання. Гіпотеза. Концепти та концептуалізація (Ж.Дельоз,

- Ф.Гваттарі, С.Нератіна). Ідеали наукового пізнання. Соціокультурні та внутрішньонаукові норми пізнання (Т.Кун, Р.Мертон).
4. Істина в науці. Поняття верифікації та фальсифікації наукових теорій та концепцій (К.Поппер). Постметафізичне концептуальне мислення: опозиції теорія – сценарій, метод – дискурс, поняття – метафора, істина – консенсус. Науково-дослідні програми та їхні історичні типи. Поняття науково-дослідної програми (І.Лакатос). Вплив історичних та соціокультурних факторів на пізнання. Поняття парадигми наукового пізнання. Наукове співтовариство як носій парадигм наукового пізнання (Т.Кун). Комунікативні, знаково-семіотичні та дискурсивні виміри наукового пізнання. Пізнання і навчання. Навчання як набуття символічного інтелектуального капіталу.

До теми 6. Методологія наукового пізнання.

1. Категорії як шаблі пізнання та універсальні форми означення предметного світу. Основні філософські категорії: сутність і явище, необхідність, випадковість, форма і зміст, можливість і дійсність, кількість і якість, протиріччя, заперечення та ін.
2. Поняття закону. Категорії «закон» і «хаос». Синергетика: від хаосу до порядку. Значення синергетики в формуванні нового світорозуміння.
3. Поняття методу і методології. Філософська методологія і наукова діяльність. Метод сходження від абстрактного до конкретного, логічного і історичного та ін.
4. Основні процедури наукового дослідження: спостереження, вимірювання і експеримент, аналогія, моделювання, інтерпретація та ін. Ідеали та норми наукового методу.
5. Методологічні засади класичної, некласичної та постнекласичної науки. Історична школа в філософії науки (К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, І Фейєрабенд).

До теми 7. Філософія історії і світорозуміння.

1. Історичний процес і суспільство як проблема філософії історії. Проблема типологізації суспільно-історичного процесу.
2. Цивілізації, епохи та формації у розвитку суспільства. Інформаційне суспільство.
3. Суспільство і культура. Історія як діалог культур. Поняття національної культури. Національна культура і культура нації. Історичні умови формування української культури.
4. Суспільний ідеал і прогрес. Революції і реформи в історії. Проблема критерію суспільного розвитку.
5. Суспільство і природа. Поняття ноосфери. Глобальні проблеми сучасності, їх генезис та шляхи вирішення.
6. Проблеми сучасної загальноцивілізаційної ситуації. Місце України в загальноцивілізаційному і геополітичному процесі.

ОСНОВНІ ПРАЦІ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА СПІВБЕСІДУ

При підготовці до складання кандидатського іспиту з філософії в ЦГО НАН України кожен аспірант або пошукувач має опанувати дванадцять (12) нижче наведеними працями і пройти за ними співбесіду.

Аспіранти або пошукувачі мають право на альтернативний вибір однієї з праць кожного пункту.

I.

- А) АРИСТОТЕЛЬ. МЕТАФИЗИКА. - КНИГИ 1,2 И 4 // АРИСТОТЕЛЬ. СОЧИНЕНИЯ: В 4-Х Т. – Т. 1. – М., 1976. – С. 65-99, 119-144**
- Б) АРИСТОТЕЛЬ. ПОЛИТИКА. - КНИГИ 1, 2 // АРИСТОТЕЛЬ. СОЧИНЕНИЯ: В 4-Х Т. – Т. 4. – М., 1983. – С. 376-423**

II.

- А) ФОМА АКВИНСКИЙ. ЕСТЕСТВЕННАЯ ТЕОЛОГИЯ. МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ БЫТИЯ И ТЕОРИЯ ПОЗНАНИЯ // АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ: В 4-Х Т. – Т.1.- Ч.2. – М., 1969. – С. 824-837**
- Б) АВГУСТИН АВРЕЛИЙ. БОГ, ПРИРОДА, ЧЕЛОВЕК, ВЕЧНОСТЬ И ВРЕМЯ // АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ: В 4-Х Т. – Т.1.- Ч.2. – М., 1969. – С. 582-605**
- В) ОККАМ УИЛЬЯМ. ВИДЫ ЗНАНИЯ. УНИВЕРСАЛИИ // АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ: В 4-Х Т. – Т.1.- Ч.2. – М., 1969. – С. 891-907**

III.

- А) ЛОКК ДЖ. ДВА ТРАКТАТА О ПРАВЛЕНИИ. – КН. 2. – КЛ. V, VII-XIII // ЛОКК ДЖ. СОЧИНЕНИЯ.: В 3-Х Т. – Т.2. – М., 1988. – С. 276-291, 306-356, 362-365**
- Б) МОНТЕСКЬЕ Ш.Л. О ДУХЕ ЗАКОНОВ // МОНТЕСКЬЕ Ш.Л. ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ. – М., 1955; АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ: В 4-Х Т. – Т.2 (ФРАГМЕНТЫ).– М., 1970.– С. 536-545**
- В) РУССО Ж.Ж. О ПРИЧИНАХ НЕРАВЕНСТВА. ОБ ОБЩЕСТВЕННОМ ДОГОВОРЕ (ФРАГМЕНТЫ) // АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ: В 4-Х Т. – Т.2. – М., 1970. – С. 560-574**

IV.

- А) КАНТ И. КРИТИКА ЧИСТОГО РАЗУМА. ПРЕДИСЛОВИЕ КО II-МУ ИЗДАНИЮ. ВВЕДЕНИЕ (О РАЗЛИЧИИ ЧИСТОГО И ЭМПИРИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ) // КАНТ И. СОЧИНЕНИЯ. – Т.3. – М., 1964**
- Б) ГЕГЕЛЬ. ЭНЦИКЛОПЕДИЯ ФИЛОСОФСКИХ НАУК (РЕЧЬ ГЕГЕЛЯ ПРИ ОТКРЫТИИ ЧТЕНИЙ В БЕРЛИНЕ. ВВЕДЕНИЕ § 1-18) // ГЕГЕЛЬ Г.В.Ф. ЭНЦИКЛОПЕДИЯ ФИЛОСОФСКИХ НАУК. – Т.1. НАУКА ЛОГИКИ. – М., 1974. – С. 79-106**
- В) ФЕЙЕРБАХ Л. ОТНОШЕНИЕ К ГЕГЕЛЮ // ФЕЙЕРБАХ Л. ИСТОРИЯ ФИЛОСОФИИ: В 3-Х Т. – Т.3. – М., 1967. – С. 373-389**

V.

- А) МАРКС К., ЭНГЕЛЬС Ф. НЕМЕЦКАЯ ИДЕОЛОГИЯ (ФРАГМЕНТ ІЗ РОЗДІЛУ “ФЕЙЄРБАХ”) // МАРКС К., ЭНГЕЛЬС Ф. СОЧИНЕНИЯ: ИЗД. 2-Е. – Т.3. – М., 1955. – С. 15-49
- Б) МАРКС К. К КРИТИКЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ. ПРЕДИСЛОВИЕ // МАРКС К., ЭНГЕЛЬС Ф. СОЧИНЕНИЯ: ИЗД. 2-Е. – Т.13. – М., 1959
- В) СМИТ А. О НАИЛУЧШИХ ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ // СМИТ А. ИССЛЕДОВАНИЕ О ПРИРОДЕ И ПРИЧИНАХ БОГАТСТВА НАРОДОВ. – КН. 5. – М., 1962 (АБО: М., 1995 Р.- КН. 4 -5)

VI.

- А) ИЛЛАРИОН КИЕВСКИЙ. ПРОИЗВЕДЕНИЯ (СЛОВО О ЗАКОНЕ И БЛАГОДАТИ) // АНТОЛОГИЯ МИРОВОЙ ФИЛОСОФИИ. МЕТОДИЧЕСКИЙ СБОРНИК ФИЛОСОФСКИХ ТЕКСТОВ. – Т.1.- Ч.1. – М., 1991. – С. 273 –291
- Б) СКОВОРОДА Г.С. РАЗГОВОР ПЯТИ ПУТНИКОВ ОБ ИСТИННОМ ЩАСТІЇ ЖИЗНИ // СКОВОРОДА Г.С. ТВОРИ: В 2-Х Т. – Т.1. – К., 1961. – С. 207-247
- В) ЮРКЕВИЧ П.Д. СЕРДЦЕ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В ДУХОВНОЙ ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА // ЮРКЕВИЧ П.Д. ФИЛОСОФСКИЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ. – М., 1990. – С. 69-103

VII.

- А) КОСТОМАРОВ М.І. «ЗАКОН БОЖИЙ» (КНИГА БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ). - К., 1991
- Б) ДРАГОМАНОВ М.І. ШЕВЧЕНКО, УКРАЇНОФІЛИ І СОЦІАЛІЗМ // ДРАГОМАНОВ М.І. ВИБРАНЕ. - К., 1991. – С. 341-399
- В) ФРАНКО І. ЩО ТАКЕ ПОСТУП // ФРАНКО І. ЗІБРАННЯ ТВОРІВ: У 50-ТИ Т. – Т. 45. – ФІЛОСОФСЬКІ ПРАЦІ. – К., 1986. – С. 300-348

VIII.

- А) ЛИПИНСЬКИЙ В. РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. – К., 1995 (ДИВ. ТАКОЖ: ПОЛІТОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ. – 1994 Р. - № 1-2)
- Б) ДОНЦОВ Д. НАЦІОНАЛІЗМ. ДУХ НАШОЇ ДАВНИНИ (ФРАГМЕНТИ) // ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ УКРАЇНИ. ХРЕСТОМАТІЯ. – К., 1993. – С. 434-453

IX.

- А) БЕРДЯЕВ Н.А. ВОЛЯ К ЖИЗНИ И ВОЛЯ К КУЛЬТУРЕ // НА ПЕРЕЛОМЕ. ФИЛОСОФСКИЕ ДИСКУССИИ 20-Х ГГ. – М., 1990. – С. 73-84
- Б) СОЛОВЬЕВ ВЛ. НА ПУТИ К ИСТИННОЙ ФИЛОСОФИИ // СОЛОВЬЕВ ВЛ. СОЧИНЕНИЯ: В 2-Х Т. – Т.2. – М., 1988
- В) ФРАНК С.Л. ФИЛОСОФИЯ И РЕЛИГИЯ // НА ПЕРЕЛОМЕ. ФИЛОСОФСКИЕ ДИСКУССИИ 20-Х ГГ. – М., 1990. – С. 319-334

X.

- А) НИЦШЕ Ф. АНТИХРИСТИАНИН // СБ. «СУМЕРКИ БОГОВ». – М., 1990 (ДИВ. ТАКОЖ: НИЦШЕ Ф. ТАК КАЗАВ ЗАРАТУСТРА. К., 1993. – С. 331-419)

- Б) САРТР Ж.П. ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМ – ЭТО ГУМАНИЗМ // СБ. «СУМЕРКИ БОГОВ». – М., 1990**
- В) КАМЮ А. МИФ О СИЗИФЕ. ЭССЕ ОБ АБСУРДЕ // КАМЮ А. БУНТУЮЩИЙ ЧЕЛОВЕК. – М., 1990 (ДИВ. ТАКОЖ: ЗБ. «СУМЕРКИ БОГОВ»)**
- Г) ЯСПЕРС К. ФИЛОСОФСКАЯ ВЕРА (ТРЕТЬЯ ЛЕКЦИЯ: ЧЕЛОВЕК.; ЧЕТВЕРТАЯ ЛЕКЦИЯ: ФИЛОСОФИЯ И РЕЛИГИЯ) // ЯСПЕРС К. СМЫСЛ И НАЗНАЧЕНИЕ ИСТОРИИ. – М., 1991. – С. 442-476**

XI.

- А) ПОППЕР К. ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ И ОПРОВЕРЖЕНИЯ. РОСТ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ. – ГЛ. 1 // ПОППЕР К. ЛОГИКА И РОСТ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ. – М., 1983. – С. 240-290**
- Б) КУН Т. СТРУКТУРА НАУЧНЫХ РЕВОЛЮЦИЙ. – М., 1975 (ПЕРЕДМОВА: С. 7-26; ВВЕДЕНИЯ: С. 16-26; ДОПОВНЕННЯ 1969 Р.: С. 219-264)**
- В) ФЕЙЕРАБЕНД П. ПРОТИВ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО ПРИНУЖДЕНИЯ (ФРАГМЕНТИ) // ФЕЙЕРАБЕНД П. ИЗБРАННЫЕ ТРУДЫ ПО МЕТОДОЛОГИИ НАУКИ. – М., 1986. С. 126-159**
- Г) ГАДАМЕР Х.Г. ИСТИНА И МЕТОД (ВВЕДЕНИЯ. ПРОБЛЕМА МЕТОДУ. ПІСЛЯМОВА). – М., 1988. – С. 38-50; 615-646**
- Д) ТУЛМИН С. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ РЕВОЛЮЦИИ В НАУКЕ // СТРУКТУРА И РАЗВИТИЕ НАУКИ. – М., 1978. – С. 170-189**
- Е) БАШЛЯР Г. ФИЛОСОФСКОЕ ОТРИЦАНИЕ (ОПЫТ ФИЛОСОФИИ НОВОГО НАУЧНОГО ДУХА) // БАШЛЯР Г. НОВЫЙ РАЦИОНАЛИЗМ. – М., 1987. – С. 160-280**
- Є) ПРИГОЖИН И., СТЕНГЕРС И. ПОРЯДОК ИЗ ХАОСА (НОВЫЙ ДИАЛОГ ЧЕЛОВЕКА С ПРИРОДОЙ). ПЕРЕДМОВА О. ТОФФЛЕРА. ВВЕДЕНИЯ. ВИСНОВКИ. - М., 1986. – С. 11-68; С. 362-386**

XII.

**СВИТОГЛЯД І ДУХОВНА ТВОРЧІСТЬ. – К.: НАУКОВА ДУМКА, 1993
(ОДНА ІЗ СТАТЕЙ ЗБІРНИКА НА ВИБІР)**

5. Рейтингова система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності аспірантів відповідно ECTS

Відвідування лекційних занять 20 лекцій – **15** балів

Участь в роботі семінарів 30 занять – **25** балів

Написання рефератів - **15** балів

Співбесіда за першоджерелами – **5** балів

Іспит – **40** балів

Всього: **100** балів

Сума балів за всі види навчальної діяльності аспірантів:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	

6. Орієнтовний перелік питань на іспит

Змістовний модуль 1

Філософія і наукове пізнання: проблеми та їх еволюція (історичний аспект)

1. Проблема «людина-світ» як предмет філософської рефлексії. Передумови становлення та характерні риси філософії. Аналіз проблематики однієї з праць (на вибір): Агацці Е. Людина як предмет філософії; Мамардашвілі М.К. Як я розумію філософію; Ортега-і-Гассет Х. Що таке філософія?
2. Філософія як запитування. Специфіка філософських питань та структура філософського знання.
3. Поняття світогляду, його структура, основні функції та історичні типи. Філософія та світогляд.
4. Міф, релігія, наука, мистецтво, філософія як способи розв'язання світоглядних проблем. Міфологія в традиційному та сучасному суспільстві.
5. Характерні риси релігійного типу світосприйняття. Світові релігії та їх роль у сучасному світі, який глобалізується.
6. Культура як загальнолюдська цінність, реалізація творчих сил людини та універсальна міра гуманістичного буття людини, суспільства. Культура індивідуально-особистісна та масова: їх роль у сучасній історії. Культура як духовна підстава діяльності вченого.
7. Концептуальні засади давньоіндійської культури і філософії (брахманізм, буддизм, індуїзм) та їх сучасні трансформації.
8. Концептуальні засади давньокитайської культури і філософії (даосизм та конфуціанство) та їх сучасні трансформації.
9. Основні риси світосприйняття та філософії природи античної епохи. Роль античної філософії в становленні теоретичного мислення.
10. Характеристика основних періодів розвитку античної філософії та їхній зв'язок із розвитком давньогрецької науки. Порівняльний характер «західної» та «східної» філософських традицій.
11. Діалогічний метод (діалектика) Сократа та сучасна філософія і наука.

12. Філософія Платона: світ ідей, теорія пізнання, космологія, соціально-політичне вчення. Аналіз проблематики праці Платона «Держава».
13. Філософія Аристотеля: поняття науки, критика теорії ідей Платона, вчення про категорії, види причин, суспільно-політичні погляди. Аналіз проблематики праць Аристотеля «Метафізика» або «Політика» (за вибором).
14. Школи еліністично-римської філософії: кініки, епікурейці, стоїки, скептики та ін.
15. Теоцентризм як характерна риса культури та філософії Середньовіччя. Основні напрямки західної середньовічної філософії: реалізм, номіналізм, концептуалізм.
16. Філософські ідеї в культурі Київської Русі. Вплив візантійської релігійно-філософської думки на філософську культуру Київської Русі. Аналіз проблематики праці Іларіона Київського «Слово про закон і благодать».
17. Особливості культури та філософії доби європейського Відродження: гуманізм, антропоцентризм, пантеїзм, натуралізм. Ренесансний гуманізм та утопія. Філософія історії та політики в праці Н. Макіавеллі «Державець».
18. Особливості філософії та культури Нового часу. Проблема пошуку методології пізнання: підходи емпіризму та раціоналізму (Ф. Бекон, Р. Декарт).
19. Філософія Просвітництва: наука, освіта та соціальний прогрес. Аналіз проблематики праці Ш. Монтеск'є «Про дух законів».
20. Острозька академія, братські школи, Києво-Могилянська академія і формування нового типу освіти в Україні, Східній Європі.
21. Філософські погляди Г. Сковороди. Аналіз однієї з праць.
22. Філософія Ім. Канта: теорія пізнання, вчення про антиномії, етика.
23. Філософія Г.В.Ф. Гегеля: принцип тотожності мислення та буття, панлогізм, діалектика, розуміння історії. Аналіз співвідношення абстрактного та конкретного в пізнанні за працею Гегеля «Хто мислить абстрактно?».
24. Філософія Л. Фейєрбаха: антропологічний принцип та вчення про релігію.

25. Філософія К. Маркса: основні ідеї та їх історична доля. Аналіз проблематики однієї з праць (на вибір): Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 р. (глава «Відчужена праця»); Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія. Розд.1; Фромм Е. Концепція людини у Маркса.
26. Некласична філософія ХІХ ст.: опозиція раціоналізму у метафізиці волі А. Шопенгауера. Світ як воля та уявлення.
27. Некласична філософія ХІХ ст.: С. К'єркегор про екзистенційний характер філософської істини.
28. Некласична філософія ХІХ ст.: нігілізм Ф. Ніцше (аналіз основних ідей).
29. Українська соціально-політична і наукова думка ХІХ – першої половини ХХ ст. Формування української національної ідеї (Т. Шевченко, М. Костомаров, І. Франко, В. Вернадський, Д. Донцов, В. Липинський, М. Хвильовий – аналіз одного з концептуальних підходів на вибір).
30. Антропологічний ренесанс у філософії ХХ ст. (аналіз концепцій М. Шелера, Х. Плеснера, А. Гелена, Е. Кассіра та ін. – двох на вибір).
31. Герменевтика: проблема інтерпретації та розуміння, герменевтичне коло. Герменевтична філософія як методологія соціогуманітарних наук.
32. Релігійна філософія ХХ ст.: неотомізм, тейярдизм, сучасний філософський протестантизм, релігійний персоналізм, російська релігійна філософія (аналіз однієї течії за вибором). Аналіз однієї з праць на вибір: Г. Марсель. До трагічної мудрості та за її межі; П. Тейяр де Шарден. Феномен людини; М.О. Бердяєв. Джерела та смисл російського комунізму.
33. Людське існування як фундаментальна проблема екзистенціальної філософії: основні представники, школи, проблеми, категоріальний апарат. Аналіз однієї з праць (на вибір): Ж.-П. Сартр «Екзистенціалізм – це гуманізм»; А. Камю «Міф про Сізіфа».
34. «Постмодерністський поворот» в культурі ХХ ст. Характеристика культури премодерну – модерну – постмодерну. Філософський постмодернізм (Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко).
35. «Комунікативний поворот» у сучасній культурі та філософії: проблеми, основні поняття, етапи розвитку, представники. Аналіз проблематики однієї

- з праць К.-О. Апеля, М. Бубера, Ю. Габермаса, О. Гьоффе, К. Ясперса та ін. за працею Л.А. Ситниченко. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
36. Українська релігійно-філософська думка XIX-XXст. (П. Юркевич, В. Соловйов, М. Бердяєв, Л. Шестов, І. Ільїн – аналіз двох вчень за вибором).

Змістовний модуль 2

Онтологія, гносеологія, феноменологія

37. Онтологія як вчення про буття. Проблема буття і ніщо. Принцип тотожності мислення і буття. Буття і сенс.
38. Історичні типи метафізики та онтології. Основні поняття метафізики. Постметафізичне мислення.
39. Філософія і наука. Історичні форми взаємодії та протистояння. Онтологія, картина світу, наукова картину світу.
40. Свідомість як онтологічна проблема. Матерія і свідомість. Соціальна онтологія свідомості (Г.В.Ф. Гегель, К. Маркс, М. Вебер, Д. Лукач).
41. Свідомість як проблема феноменології. Феноменологія свідомості. Концептуальні та методологічні засади соціо-гуманітарних наук та філософії культури.
42. Умови і можливості людського пізнання. Поняття суб'єкта і об'єкта. Способи та форми взаємодії суб'єкта та об'єкта у науковому пізнанні.
43. Методи, форми, рівні пізнання. Чуттєве і раціональне. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Методологічна свідомість.
44. Вплив історичних та соціокультурних факторів на пізнання. Поняття парадигми та наукового співтовариства. Науково-дослідні програми та їхні історичні типи.
45. Мова та логіко-поняттєвий апарат наукового пізнання. Концепти та концептуалізація. Комунікативні, знаково-семіотичні та дискурсивні виміри наукового пізнання.

46. Місце і роль феноменології та герменевтики в сучасному науковому пізнанні.
Постметафізичне концептуальне мислення: опозиції теорія – сценарій,
метод – дискурс, поняття – метафора, істина – консенсус.
47. Філософія науки: проблема демаркації природознавства і гуманітарії.

Змістовний модуль 3

Філософія світоглядної культури

48. Соціальне буття як проблема. Предмет, об'єкт і функції соціальної філософії. Соціальна філософія в структурі філософського знання.
49. Поняття та принципи соціальної структури суспільства і ієрархічного рівня його організації. Проблеми формування національної еліти. Динаміка соціальної структури сучасного українського суспільства.
50. Суспільне і біологічне в людині. Суспільство і природа.
51. Духовне життя суспільства (наука, мистецтво, мораль, релігія).
52. Теорія суспільного договору: Гоббс, Руссо, Локк, Монтеск'є.
53. Місце філософії історії в системі сучасних філософських знань, її взаємозв'язок з іншими галузями філософського пізнання.
54. Історична реальність як об'єкт філософії історії. Специфіка законів історії, їх відмінність від законів природи.
55. Сенс, направленість, періодизація, скінченність як основні проблеми філософії історії.
56. Проблема суб'єктів історії: герої, класи, нації.
57. Прогрес та регрес. Іудаїзм, християнство, просвітництво. Філософія Монтеня та Руссо. Гегельянство та марксизм.
58. Циклічне витлумачення історичного процесу (від Полібія до А. Тойнбі).
59. Роль економіки в суспільстві. Формаційний підхід марксизму (конфлікт продуктивних сил та виробничих відносин як основний рушій прогресу).
60. Співвідношення цивілізації та культури (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, М. Бердяєв).

61. Роль духовних чинників в історичному процесі. Концепції кінця історії (Г. Гегель, Ф. Фукуяма) та вісьової епохи К. Ясперса.
62. Поняття традиційного, індустріального та постіндустріального суспільства. Ідея інформаційного суспільства.
63. Політика і політична організація суспільства та їх роль у визначенні суспільних процесів. Політичні системи суспільства: типологізація, механізми самоорганізації.
64. Право і правосвідомість. Ідея правової держави. Право і закон. Право і справедливість.
65. Громадянське суспільство і держава. Проблеми становлення громадянського суспільства в Україні.
66. Наука як чинник суспільного розвитку. Техніка і технологія в системі культури. Техніцизм.
67. Феномен сучасної глобалізації: економічний, технологічний, екологічний, інформаційний та ін. аспекти.
68. Прогнози і перспективи розвитку сучасної цивілізації. Глобальні проблеми сучасності.
69. Людина та комп'ютер на початку 3-го тисячоліття – проблема конкурентнострможності. Проблема віртуалізації світу.

Змістовний модуль 4

Методи, методологія і практика науково-дослідної діяльності

70. Поняття науки. Класична, некласична та постнекласична наука.
71. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання та їх форми.
72. Специфіка фундаментального і прикладного наукового пізнання.
73. Поняття наукової картини світу. Історичні типи наукових картин.
74. Наука і гуманізм: етика вченого і її значення в науковій діяльності.
75. Сучасний процес глобалізації, його характерні риси, протиріччя і проблеми (С.Б. Кримський., Ю.В. Павленко. Цивілізаційний розвиток людства. – Київ, Фенікс. – 2007 – 313с.)

76. Критерії науковості пізнання. Наука і псевдонаука.
77. Особливості технічного пізнання відношення науки і техніки, наукового і технічного пізнання. Інженерний (Е. Капп, П. Енгельмейер, Ф. Дессауер) та гуманітарний (Л. Мемфорд, Х. Ортега-і-Гассет, М. Гайдеггер, Ж. Еллюль) напрямки філософії техніки.
78. Наукове пізнання і світогляд вченого. Наука і філософія, наука і релігія, наука і мистецтво.
79. Факт, проблема, гіпотеза, концепція і теорія як форми наукового пізнання: їх специфіка і роль в науці.
80. Взаємодія науки і практики як процес розвитку відносин опредметнення і розпредметнення в науковій діяльності.
81. Наслідки глобалізації для людини і суспільств та для творчої діяльності вченого. Нові імперативи відповідальності вченого в умовах глобалізації.
82. Наука як засіб розвитку світогляду і креативних можливостей людини. Поняття креативної людини.
83. Наукова парадигма, її особливості і роль в науковому пізнанні (Т.Кун).
84. Специфіка і перспективи сучасних NBIC (нано-,біо-,інфо-,когно-) технологій (Іщенко Ю.А. Біогносис: Подвійний топос життя. К.: ЦГО НАН України, 2010.)

7. Рекомендована література

Основна:

1. Агацци Э. Моральное измерение науки и техники. – М.: МФФ, 1998. – 344 с.
2. Аналитическая философия XX века. – М., 1993.
3. Апель К.-О. Априорі спільноти комунікації та основи етики. До проблеми раціонального обґрунтування етики за доби науки // К.-О.Апель - Сучасна зарубіжна філософія – К.: Либідь, 1996. – 384 с.
4. Аристотель. Метафизика. О душе // Аристотель. Сочинения. В 4-х тт. – Т.1.– М., 1976.
5. Аристотель. Политика. Поэтика // Аристотель. Сочинения. В 4-х тт. – Т.4. – М., 1983.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования/ Д. Белл; пер. с англ. – М.: Academia, 1999. – 356 с.
7. Бердяев Н.А. Философия свободного духа. – М.,1994.
8. Бэкон Ф. Новый органон // Бэкон Ф. Сочинения. В 2-х тт. – Т.1. – М., 1989.
9. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. под ред. Б.Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
10. Виндельбанд В. Что такое философия? (О понятии и истории философии) // Виндельбанд В. Избранное: Дух и история. Пер. с нем. – М.: Юрист, 1995. – 687 с. – (Лики культуры). – С. 22-58.
11. Витгенштейн Л. Философские работы. — М.: 1994. – 254 с.
12. Вольтер. Философские сочинения. – М.,1988.
13. Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии истории. –СПб.: Наука, 1993.
14. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер. з нім. В. Купліна. – К., 2011.
15. Габермас Юрген. Філософський дискурс Модерну / Пер. з нім. та комент В.М. Купліна. – К., 2001.
16. Гадамер Г. Герменевтика і поетика. –К., 2000.
17. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку.– Львів: Кальварія, 2006.– 474с.
18. Гароди Р. Марксизм XX века. – М.,1994.
19. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа // Гегель Г.В.Ф. Сочинения В 14-ти тт. – Т.4. – М.,1959.
20. Гердер Г. Идеи к философии истории человечества. – М.,1977.
21. Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного // Гольбах П. Избранные произведения. В 2-х тт. – Т.1. – М.,1963.
22. Грушевський М. Історія України-Русі. У 3-х тт.– К.,1991- 93 рр.
23. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.,1985.

24. Гуссерль Э. Философия как строгая наука. — Новочеркасск, 1994.
25. Гуссерль Э. Феноменология// Логос. —1991.— №1.—С.12-21.
26. Декарт Р. Рассуждение о методе. Метафизические размышления // Декарт Р. Сочинения. В 2-х тт. — Т. 1. — М.,1989.
27. Древнеиндийская философия. Начальный период. — М.,1963.
28. Древнекитайская философия: В 2-х тт. — М.,1994.
29. Делёз Ж., ГваттариФ. Что такое философия? / Пер. с фр. и послесл. С.Н. Зенкина. — М.: «Институт экспериментальной социологии», СПб.: Издательство «АЛЕТЕЙА». — 1998.
30. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Пер. з нім. А. Єрмоленка, В. Єрмоленка. — К., 2001. — 200 с.
31. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. — М., 1990.
32. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде // Сумерки богов. — М., 1989.
33. Кант И. Критика чистого разума. Предисловие // Кант И.Соч. в 6 т., Т. 3.— М., 1963.
34. Кассирер Э. Познание и действительность. — СПб.: 1996. — 159 с.
35. Козловски Петер. Культура постмодерна. — М.,1997.
36. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії.-К.:Видав.дім «Києво-Могилянська академія», 2008.- 367с.
37. Кун Т. Структура научных революций. — М.,1975.
38. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ — М.: Медиум. - 1995. -236с.
39. Лейбниц Г.В. Монадология //Лейбниц Г.В. Соч.: В 4-х тт. — Т.1. — М.,1982.
40. Локк Джон. Опыт о человеческом разумении //Локк Дж. Соч.: В 3-х тт. Т.1-2. — М.,1985.
41. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. — 2-е вид.— Т. 13.
42. Маркс К. Економічно-філософські рукописи // Маркс К., Енгельс Ф. Твори.— 2-е вид.— Т. 42.
43. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты) / Под.ред. В.Танчера. — К.: Абрис, 1996. — 109 с.
44. Ницше Ф. Сочинения в 2-х тт. — М.,1990.
45. Нормы научной этики (приняты Сенатом Общества Макса Планка 24 ноября 2000 г.) / пер. В.Тереховой.<http://www.sbras.ru/HBC/2002/n04-05/f17.html>.
46. Ортега-и-ГассетХ. Что такое философия? // Ортега-и-ГассетХ. Что такое философия? — М.: Наука, 1991. — С.51-191.
47. Платон. Собр. соч. в 4-х тт. — Т.3. — М.,1994.
48. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии. М.: Прогресс. — 1985. — 344 с.
49. Попович М.В. Бути людиною/ М. Попович.-К. :Видав. Дім «Києво-Могилянська академія», 2011.-223.

50. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. _ К.: Сфера, 1997 – 290 с.
51. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги. – Т.1,2. – К.,1994.
52. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М.,1983.
53. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок изхаоса: Новый диалог человека с природой– М.: Прогресс. - 1986. – 432с.
54. Рікер Поль. Сам як інший. – К., 2000.
55. Риккерт Г. Философия жизни. – К.,1998.
56. Ролз Дж. Політичний лібералізм . – К., 2000.
57. Русские философы (конец XIX – середина XX века): Антология. Вып.2. – М.,1994.
58. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М.,1969.
59. Сартр Ж.П. Буття і Ніщо. – К., 2000.
60. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів. – Х., 2010 (2016).
61. Соловьёв В.С. Три разговора о войне, прогрессе и конце всемирной истории // Соловьёв В.С. Соч. в 2-х тт. – Т.2. – М.,1988.
62. Тойнби А.Дж. Дослідження історії. Скорочена версія Д.Ч. Сомервіла: У 2 т. – К.: Основи, 1996.
63. Тоффлер Е. Третья Хвиля [текст]/ ЕлвінТоффлер; пер. з англ. А. Євса. – К.: Видавничий дім«Всесвіт», 2000. – 475 с.
64. Тулмин С.Т. Человеческое понимание. – М., 1984.
65. Українські гуманісти епохи Відродження (Антологія): У 2 томах. – К., 1995.
66. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М.,1986.
67. Фейербах Л. Гегелевская история философии // История философии: В 3-х тт. – Т.2. – М., 1967.
68. Фейербах Л. К критике философии Гегеля // Фейербах Л. Избранные философские произведения: В 2-х тт. Т.1. – М., 1955.
69. Фома Аквинский. Сумма теологии. Т.1-4. – М., 2006-12.
70. Франк С. Духовные основы общества. – М.,1992.
71. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура. – М., 1992.
72. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. – М., 1996.
73. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции; пер. с англ. М.Б. Левина. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ОАО «Люкс», 2004. – 349 с.
74. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Лекции и интервью. – М.,1992.
75. Хайдеггер М. Бытие и время. – М.,1997.
76. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – С. 5–185.
77. Шевченко Т.Г. Повне збір. творів: У 12-ти тт.– К.,1989.
78. Шинкарук В.І. Вибрані твори у 3-х т. – К., 2003.

79. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление // Шопенгауэр А. Соч.: В 4-х тт. – Т.1. – М., 1992.
80. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории: В 2 т. — М.: Мысль, 1993. — Т. 1: Гештальт и действительность.
81. Шюц А., Лукман Т. Структури життєсвіту - К. : Український Центр духовної культури.- 2004 - 558 с.
82. Юм Д. Исследования о человеческом познании. — Сочинения в 2 т., т. 2. — М.: 1965.
83. Ясперс К. Смысл и назначение истории; пер. с нем., 2-е изд. – М.: Республика, 1994.– 527 с.

Додаткова:

1. Антология мировой философии: В 4-х тт. Т.І. – Ч. І. – М., 1969.
2. Атфилд Р. Этика экологической ответственности // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности // Р.Атфилд – Пер. с англ. – М.: Прогресс. – 1990.- 495с.
3. Баранкова Г.С. Шестоднев Иоанна экзарха Болгарского. – СПб., 2001.
4. Бернардо Д.Д. Биоэтика: философские обоснования // Практична філософія. – № 2. – 2001. – С. 12-21.
5. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія як історія філософії: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 648 с.
6. Богатов В. В. Этика в научной деятельности // Вестник ДВО РАН, 2008, № 1, С. 144–157 <http://ibss.febras.ru/files/00006421.pdf>
7. Богачов А.Л. Філософська герменевтика. Навчальний посібник. – К., 2006.
8. Бойченко І. В. Філософія історії: Підручник. – Харків, 2006.
9. Бойченко І.В. Філософія незалежної України: витоки, напрямки, представники. – К., 2013.
10. Бондар С. В., Вдовиченко Г.В., Русин М., Стратій Я.В. та ін. Історія української філософії: Підручник. – К., 2008.
11. Борейко В.Е. Экологическая этика. – М.: Издательство МНЭПУ, 2002. – 112 с.
12. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. – К., 2002.
13. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. – К., 1991.
14. Володимир Мономах. Повчання; Статут Володимира Всеволодовича. – К., 2006.
15. Габрієлян О.А., Кальной І.І., Цветков О.П. Філософія історії . – Київ, 2010.
16. Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии. Введение в историю философии // Гегель Г.В.Ф. Соч.: В 14-ти тт. Т.9.– М. – 1932.
17. Гегель Г.В.Ф. О сущности философской критики // Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет: В 2-х тт. Т.1.– М., 1970.
18. Гізель І. Вибрані твори в 3-х томах. – К., 2010.

19. Гусев В.І. Західна філософія Нового часу. XVII-XVIII ст.: підручник. – 2-ге вид., стереотип. – К., 2000.
20. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1996.
21. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). Філософські нариси. – К., 2001.
22. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. – М.: Книга, 1991
23. Демина Н.В. Концепция этоса науки: Мертон и другие в поисках социальной геометрии норм // Социологический Журнал.– 2005.– №4.– С. 5-47 // <http://www.socjournal.ru/article/665>.
24. Донцов Д. Дух нашої давнини. – К. 2005.
25. Драгоманов М. П. Вибране. – К., 1991.
26. Етика науки: виклики сучасності.– Ніжин, 2014. – 248 с.
27. Етичний кодекс ученого України / <http://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-090415-2-0.pdf> або <http://znc.com.ua/ukr/news/2009/20090123ethic.php>
28. Этос науки /РАН. Ин-т философии; Ин-т истории естествознания и техники. Отв. ред. Л.П. Киященко и Е.З. Мирская. – М: Academia, 2008. – 544 с.
29. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1999.
30. Єрмоленко Анатолій. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
31. Запорожан В.І. Від біоетики до нооетики // В.І.Запорожан.– Вісник НАН України – 2004 – №12. – С. 27-30.
32. Зеньковский В.В. История русской философии. – Ленинград, 1991.
33. Ивин А. А. Философия истории: Учебное пособие. – Москва, 2000.
34. Ильенков Э.В. Маркс и западный мир //Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
35. Історія української культури у 5-ти томах. – Т.1-5. – К., 2001.
36. Історія філософії України: Хрестоматія. – К., 1993.
37. Історія філософії: Підручник: У 2 т. / за ред. В.І. Ярошовця. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.
38. Жильсон Э. Философия в средние века. От истоков патристики до конца XIV века. – М., 2004.
39. Кезин А.В. Научность: эталоны, идеалы, критерии.–М.: Изд- во Моск. ун- та., 1985. – 128 с.
40. Костомаров М.І. Твори у 2-х тт. – К., 1990.
41. Костомаров М.І., “Закон божий” (Книга буття українського народу). – К., 1991.
42. Конфуций. Беседы и суждения. – СПб., 2001.
43. Корбен А. История исламской философии. – М., 2010.
44. Кралюк М.П. Козацька філософія. Філософська та історіософська думка України XVII-XVIII ст. – Острог, 2015.
45. Куліш П. Твори у 2-х тт.– К., 1989.

46. Леві-Строс Клод. Структурна антропологія. – К., 2000.
47. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М.: Наука. 1980. – 359с.
48. Лук'янець В.С., Соболев О.М. Філософський постмодерн. – К.: Абрис, 1998.
49. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. – К.: Центр практичної філософії, 2000. – 304 с.
50. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Природознавство і гуманітарія. – К., 2011. – 354 с.
51. Лурье В.М. История византийской философии. – М. 2006.
52. Матурана У., Варела Ф. Древо познания Биологические корни человеческого понимания – М.: Изд-во: Прогрес-Традиция. - 2001. – 224 с.
53. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, мислитель. Т.1-2. – К., 2007.
54. Нахлік Є. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики. – Л., 2003.
55. Неретина С.С., Огурцов А.П. Пути к универсалиям – СПб.:Изд-во РХГА. – 2006. – 1000с.
56. Мицик Ю.А., Нічик В.М., Хижняк З.І. Петро Могила. – К., 2014.
57. Онопрієнко В.І. Наукове співтовариство. Вступ до соціології науки/ Онопрієнко В.І.– К.: ЦДНТПІН ім. Г.Доброва, 1998. – 99 с.
58. Пам'ятки братських шкіл на Україні: кінець XVI початок XVII ст. Тексти і дослідження.– К.,1988.
59. Плагиат в науке Круглый стол в РГГУ, 11 июня 2014 г / http://inecon.org/docs/2SocOboz_13_3_08_Plagiarism.pdf.
60. Прокопович Ф.Філософські праці. Вибране. – К., 2012.
61. Рижко В.А. Концепція як форма наукового знання К.: Наукова думка, 1995. – 212 с.
62. Рижко Л.В., Мелешенко Л.П. Науковий простір як проблема соціології науки /Л.В.Рижко, Л.П.Мелешенко //Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2007. – Вип. 2(6). – С. 24-30.
63. Рюд Вольфганг. Шлях філософії: XIX-XX століття / Пер. з нім. М.Д. Култаєвої, В.І. Кебуладзе, В. Терлецького. – К., 2010.
64. Свасьян К.А. Феноменологическое познание. – Ереван, 1987.- 199с.
65. Ситниченко Л.А.Першоджерела комунікативної філософії. – К.,1996.
66. Стёпин В. С. Теоретическое знание. – М.: 2000. –320с.
67. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
68. Сучасна політична філософія: Антологія. – К.,1998.
69. Теоретичні проблеми суасної етики: Навчальний посібник/ [А.М.Єрмоленко, Г.Д.Ємельяненко, М.М.Кисельов, П.А.Кравченко, Я.В.Любивий, В.А.Малахов, К.Ю.Райда, С.Л.Шевченко]. – Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2012.-232 с.
70. Ужанков А.Н. «Слово о Законе и Благодати» и другие творения митрополита Илариона Киевского. – М., 2014.

71. Філософія історії: Підручник. – Київ, 2000.
72. Философия истории: Учебное пособие / Под ред. проф. А. С. Паранина. Москва, 1999.
73. Фоллмер Г. Эволюционная теория познания. – М., 1998.
74. Франко І. Будівничий української держави. Хрестоматія політологічних статей Івана Франка. – К., 2006.
75. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – СПб, 1994.
76. Фуко М. Археология знания - К.: Ника-Центр - 1996. – 208 с.
77. Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. – К., 2003.
78. Хилл Т. И. Современные теории познания. – М., 1965.
79. Читанка з історії філософії: у 6 книгах. Кн.6. Зарубіжна філософія ХХ століття (під ред. Г.І. Волинки.). – К: “Довіра”, 1993.
80. Что такое плагиат, или О западных стандартах научной этики // <http://www.osvita.org.ua/articles/68.html>.
81. Чуйко В.Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки. – К.: Центр практичної філософії. – 2000. – 250с.
82. Щербатской Ф.И. Избранные труды по буддизму. – М., 1988.
83. Юдин Б.Г. Методологический анализ как направление изучения науки- М.: Наука. – 1986. – 251 с.
84. Юдин Б.Г. Добросовестность в научных исследованиях // <http://www.npar.ru/journal/2010/4/judin.htm>.
85. Яворський С. Філософські твори: У 3-х тт. – К., 1993.
86. Ящук Т. І. Філософія історії: Курс лекцій. Навч. посібник. – Київ, 2004.